

Sağlık Çalışanlarının Viral Salgınlara Karşı Algıladıkları Stres ve Anksiyetenin Ebeveyn Öz Yeterlilikleri Üzerine Etkisi

Fatma Gükkan¹

Fatoş Uncu²

¹ Elazığ Fethi Sekin Şehir Hastanesi, Elazığ, Türkiye

² Fırat Üniversitesi, Sağlık Bilimler Fakültesi, Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim dalı, Elazığ, Türkiye

Sorumlu Yazar / Corresponding Author:

Fatoş Uncu

Email: funcu@firat.edu.tr

Öz

Amaç: Bu araştırma, salgın dönemlerinde sahada çalışan sağlık çalışanlarının, karşılaştıkları stres ve anksiyete durumlarının, ebeveyn öz-yeterlilikleri üzerine oluşturduğu etkiyi incelemek amacıyla yapılmıştır.

Yöntem: Bu araştırma kesitsel türde yapılmıştır. Araştırmanın verileri Haziran 2023 - Eylül 2023 tarihleri arasında toplanmıştır. Araştırmanın örneklemini, Doğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan bir şehir hastanesinde çalışan 235 sağlık çalışanı (hekim, hemşire ve ebe) oluşturmuştur. Verilerin toplanmasında 'Tanıtıcı Bilgi Formu' ve 'Sağlık Çalışanları için Virüs Epidemisine Bağlı Stres ve Kaygı Ölçeği' ile 'Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz-Yeterlilik Ölçeği' kullanılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde; tanımlayıcı istatistiksel yöntemlerin yanı sıra (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma), Kolmogorov Smirnov testi, Kruskal - Wallis testi, ANOVA, Student t-Testi ve regresyon analizleri kullanılmıştır.

Bulgular: Araştırmaya katılan sağlık çalışanlarının %62.8'i kadınlar, %80.5'i hemşire ve %40.7'si 31-40 yaş aralığındadır. Araştırmaya katılan sağlık çalışanlarının viral salgınlara karşı algıladıkları stres ve anksiyete ile ebeveyn öz-yeterlilik düzeyi arasında negatif yönlü düşük düzeyde anlamlı bir ilişki belirlenmiştir. Regresyon analizi sonucunda, sağlık çalışanlarının viral salgınlara karşı algıladıkları stres ve anksiyete düzeylerinin ebeveyn öz-yeterlilik düzeylerini $B=0.173$ (%17.3) oranında açıkladığı ve ($R^2:0.030$) düzeyinde etkilediği bulunmuştur.

Sonuç: Sahada aktif halde çalışan sağlık çalışanlarının stres ve anksiyete durumlarının, ebeveyn öz-yeterlilikleri ile negatif yönlü düşük düzeyde anlamlı bir ilişkisi belirlenmiştir. Salgın döneminin en aktif çalışanlarından biri olan sağlık çalışanlarının aile ilişkilerini kuvvetlendirmek ve çocuklarının ruh sağlığının bozulmasının önlemek amacıyla kısa veya uzun vadeli önlemler almak, sağlık çalışanlarının pandemi dönemini daha az hasarla atlatmasına ve etkin bir şekilde çalışmalarına katkı sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: Ebeveyn Öz-yeterliliği, Halk Sağlığı Hemşireliği, Sağlık Çalışanları, Salgın

Abstract

The Effect of Perceived Stress And Anxiety of Healthcare Workers During Viral Epidemics on Parental Self-Efficacy

Objective: This study was conducted to examine the effect of stress and anxiety levels perceived by healthcare workers in the field during epidemic periods on their parenting self-efficacy.

Methods: This research was conducted in a cross-sectional manner. The data of the research were collected between June 2023 and September 2023. The study sample consisted of 235 healthcare workers (physicians, nurses, and midwives) working in a city hospital in the Eastern Anatolia Region. Data collection tools included the Descriptive Information Form, Stress and Anxiety Scale Related to Virus Epidemic for Healthcare Workers, and the Revised Berkeley Parenting Self-Efficacy Scale. Data analysis involved descriptive statistical methods such as frequency (number, percentage, mean, standard deviation), Kolmogorov-Smirnov test, Kruskal-Wallis test, ANOVA, Student t-Test and regression analysis were employed.

Results: 62.8% of the participants were women, 80.5% were nurses, and 40.7% were in the 31-40 age range. A negatively low-level significant relationship was found between healthcare workers' stress and anxiety levels regarding the viral epidemic and their parenting self-efficacy. Regression analysis revealed that the stress and anxiety levels perceived by healthcare workers towards viral outbreaks explained $B=0.173$ (%17.3) of the variance in parenting self-efficacy and affected it by ($R^2: 0.03$).

Conclusion: A negatively low-level significant relationship was determined between the stress and anxiety levels of healthcare workers actively working in the field and their parenting self-efficacy. Taking short - or long-term measures to strengthen family relationships and prevent the deterioration of children's mental health can help healthcare workers navigate the pandemic with less damage and contribute to their effective work.

Keywords: Parental self-efficacy, Public Health Nursing, Healthcare professionals, Pandemic

Geliş Tarihi/Received 02.02.2025
Revizyon Tarihi/ Revised 26.03.2025
Kabul Tarihi/Accepted 16.04.2025
Yayın Tarihi/Publication Date 29.04.2025

Atıf/Cite; Gükkan, F., Uncu, F. (2025). Sağlık çalışanlarının viral salgınlara karşı algıladıkları stres ve anksiyetenin ebeveyn öz yeterlilikleri üzerine etkisi. *Halk Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 7(1), 63-70. <https://doi.org/10.54061/jphn.1631785>

2667-8047/© The Authors. This is an open access article under the CC BY NC license
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

GİRİŞ

Sağlık, bireyin fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan tam bir iyilik halinde olması şeklinde tanımlanmaktadır (Öztürk & Kırac, 2019). Dünya Sağlık Örgütü'ne (WHO, 2025) göre hastalık, yalnızca fiziksel rahatsızlık veya engellilik durumu değil, genel iyilik halinin bozulması olarak ele alınmaktadır.

Bulaşıcı hastalıklar, yayılma hızları, geniş kitleleri etkileyebilmeleri ve ülkeler üzerinde yarattıkları sosyoekonomik etkiler nedeniyle küresel sağlık açısından önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Salgın kavramı, geniş toplum kesimlerine hızla yayılan bulaşıcı hastalıkları ifade etmekte olup, terim anlamı itibarıyla “yayılmak” ve “bulaşmak” kavramlarıyla ilişkilendirilmektedir (Parıldar, 2020; Aslan, 2020). Özellikle viral salgınlar, yalnızca fiziksel sağlığı tehdit etmekle kalmayıp, bireylerin psikolojik iyi oluşlarını da olumsuz yönde etkileyen küresel krizler arasında yer almaktadır (Emiroğlu, 2015). Bu tür sağlık krizleri, sağlık sistemleri üzerinde ağır bir yük oluştururken, sağlık çalışanları bu yükün en fazla etkilenen gruplarından biri olmaktadır. Çalışma ortamları gereği hastalarla doğrudan temas halinde olan sağlık çalışanları, salgın hastalıklara yakalanma riski taşımaktadır (Emiroğlu, 2015). Ayrıca, uzun çalışma saatleri, bulaş kaygısı, artan iş yükü sebebiyle hem kendi sağlıkları hem de ailelerinin sağlığı konusundaki endişeler, sağlık çalışanlarında yoğun stres ve anksiyeteye neden olmaktadır (Huremovic ve ark., 2019). Yapılan araştırmalar, salgın dönemlerinde sağlık çalışanlarında kaygı, akut stres bozukluğu, depresyon, tükenmişlik sendromu ve travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) gibi psikolojik etkilerin yaygın olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır (Serrona-Ripoll ve ark., 2020). Salgın dönemlerinde sağlık çalışanlarının, ebeveynliğin getirdiği sorumluluk ve mesleki olarak çalışma koşullarının zorluğu, stres ve kaygı seviyelerini önemli derecede etkilediği görülmektedir (Kwok & Wong, 2000).

Sağlık çalışanlarının ebeveynlik rolleri ile ilgili yaşadıkları stres, anksiyete ve psikolojik iyi oluş düzeyleri, ebeveyn öz-yeterliliklerini doğrudan etkileyebilmektedir (Roskam ve ark., 2018). Ebeveynlik, bireyin çocuk sahibi olma süreciyle başlayan ve çocuğun bakım, eğitim ve gelişimsel ihtiyaçlarını karşılamayı içeren bir rol olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz & Uyanık, 2014). Sağlık çalışanlarının mesleki yaşamlarında maruz kaldıkları psikolojik baskılar, yalnızca profesyonel işlevlerini değil, aynı zamanda ebeveynlik rollerini de olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Ebeveyn öz-yeterliliği, bireyin çocuğunun ihtiyaçlarını karşılama, ona rehberlik etme ve destek olma konusunda sahip olduğu inanç ve özgüven düzeyi ile tanımlanmaktadır (Roskam ve ark., 2018). Bu bağlamda, sağlık çalışanlarının salgın süreçlerinde karşılaştıkları stres faktörlerinin ebeveynlik rollerine ve çocuklarının gelişimine nasıl yansıdığı önemli bir araştırma konusudur (Hess ve ark., 2004). Kunseler ve ark. (2014) tarafından yapılan bir çalışmada, ebeveynlerde yüksek stres, anksiyete ve depresyon düzeylerinin düşük

ebeveyn öz-yeterliliği ile ilişkili olduğu gösterilmiştir (Kunseler ve ark., 2014).

Sağlık çalışanları, salgın dönemlerinde birçok stres kaynağıyla karşı karşıya kalmakta olup, bu durum ebeveynlik rollerine ek bir yük getirmektedir. Bu bağlamda, çalışmamızın amacı, sağlık çalışanlarının viral salgın dönemlerinde deneyimledikleri stres ve anksiyetenin ebeveyn öz-yeterliliği üzerindeki etkilerini incelemektir. Elde edilecek bulgular, sağlık çalışanlarının desteklenmesi gereken alanları belirleme ve ebeveynlik rollerini daha etkin bir şekilde yerine getirebilmeleri için gerekli müdahaleleri planlama konusunda önemli katkılar sağlayacaktır. Ayrıca, bu araştırma sağlık politikalarının geliştirilmesine ve sağlık çalışanlarına yönelik psikososyal destek mekanizmalarının güçlendirilmesine yönelik öneriler sunarak literatüre katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Türü

Bu araştırma kesitsel tiptedir.

Araştırma Soruları

1. Sağlık çalışanlarının salgın döneminde algıladıkları stres ve anksiyete düzeyi nedir?
2. Sağlık çalışanlarının ebeveyn öz-yeterlilik düzeyi nedir?
3. Sağlık çalışanlarının stres ve anksiyete düzeyleri ile ebeveyn öz-yeterlilikleri arasında bir ilişki var mıdır?
4. Katılımcıların sosyodemografik özelliklerine (yaş, cinsiyet, meslek, deneyim yılı vb.) göre stres, anksiyete ve ebeveyn öz-yeterlilik düzeyleri farklılık göstermekte midir?

Araştırma Hipotezleri

H₁: Sağlık çalışanlarının stres ve anksiyete durumlarının, ebeveyn öz-yeterlilikleri ile arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Araştırmanın Değişkenleri

Çalışmanın bağımlı değişkeni sağlık çalışanlarının ebeveynlik öz yeterlilikleri, bağımsız değişkenleri ise sağlık çalışanlarının virüs epidemisine bağlı olarak yaşadığı stres ve kaygı durumu olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın Yeri ve Zaman

Bu araştırmanın verileri, Haziran 2023 – Eylül 2023 tarihleri arasında Doğu Anadolu Bölgesinde bulunan bir şehir hastanesinde toplanmıştır.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Evreni, hastanede çalışan ve 2-18 yaş arası çocuğu olan sağlık çalışanı ebeveynler (doktor, hemşire, ebe)

oluşturmaktadır. Örneklem büyüklüğü belirlenirken GPower 3.0.10 programı kullanılmış; analizde orta düzey etki büyüklüğü ($r = 0.30$), %5 anlamlılık düzeyi ($\alpha = 0.05$) ve %95 test gücü ($1-\beta = 0.95$) esas alınmış ve en az 145 katılımcı gerekliliği tespit edilmiştir (Karagöz, 2017). Olası veri kayıpları göz önünde bulundurularak, kriterleri sağlayan tüm gönüllü sağlık çalışanları dahil edilmiş ve toplam 235 kişiden veri toplanmıştır.

Veri Toplama Yöntemi ve Araçları

Veriler, üç bölümden oluşan bir anket ile araştırmacılar tarafından yüz yüze toplanmıştır. Veri toplama araçları:

Tanıtıcı Bilgi Formu: Katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, medeni durum, çocuk sayısı, meslek ve mesleki deneyim süresi gibi bilgilerini içeren 7 sorudan oluşmaktadır (Karaçöl, 2021; Zembat ve ark., 2009; Öztürk, 2021).

Sağlık Çalışanları İçin Virüs Epidemisine Bağlı Stres ve Kaygı Ölçeği (SAVE-9): Bu ölçek, Türk sağlık profesyonellerinin viral salgınlara karşı stres ve kaygı düzeylerini ölçmek amacıyla Uzun ve ark.'ları (2022) tarafından geliştirilmiş olup, geçerlilik ve güvenilirliği yapılmıştır. Ölçek, sağlık çalışanlarının viral salgınlar sırasında iş ile ilişkili stres ve anksiyete düzeylerini değerlendiren iki faktörlü bir yapıya sahiptir. Dokuz maddeden oluşan ölçek, 5'li Likert tipi bir puanlama sistemine sahiptir. Puan arttıkça viral salgınlara bağlı kaygının arttığı görülmektedir. Ölçeğin Cronbach's α katsayısı 0.79 olarak bildirilmiş olup, bu çalışmada Cronbach's α değeri 0.85 olarak hesaplanmıştır.

Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği (BPSE-R): Bu ölçek, ebeveyn öz-yeterliliğini ölçmek amacıyla geliştirilmiş olup, toplam 18 madde ve iki alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin alt boyutları, yedi maddeden oluşan "ebeveyn stratejileri" ve 11 maddeden oluşan "çocuk sonuçları"dır. 6'lı Likert ölçeği kullanılarak puanlandırılan ölçek, 1= hiç güvenmiyorum, 6= kesinlikle güveniyorum şeklinde değerlendirilmiştir. Ebeveyn stratejileri alt boyutunun Cronbach's α değeri 0.92, çocuk sonuçları alt boyutunun ise 0.93 olarak bildirilmiştir. Bu çalışmada ise ölçeğin genel Cronbach's α katsayısı 0.95 olarak hesaplanmıştır. Ölçekten alınan yüksek puan, ebeveyn öz-yeterliliğinin yüksek olduğunu göstermektedir (Yıldız ve ark., 2021).

Araştırmaya Dahil Edilme Kriterleri

- Katılımcıların iletişimi engelleyici herhangi bir sağlık sorununun (işitme veya görme engeli vb.) bulunmaması
- Araştırmaya katılımın gönüllülük esasına dayanması

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmanın başlamadan önce, Fırat Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 2023/08-24 oturum sayılı karar ile gerekli etik onay alınmıştır. Ayrıca, araştırma yapılabilmesi için gerekli kurum izinleri

alınmıştır. Araştırmaya katılan bireylerden gönüllü katılım esasına dayalı olarak, yazılı ve sözlü onamlar alınarak katılımları sağlanmıştır.

Verilerin Değerlendirilmesi

İstatistiksel analizler, SPSS 22.0 (Fırat Üniversitesi) yazılımı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Verilerin normal dağılıma uygunluğu Kolmogorov-Smirnov testi ile değerlendirilmiştir. Analizi sırasında tanımlayıcı istatistiksel yöntemler (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma) ile birlikte Kruskal-Wallis testi, ANOVA, Student t-testi ve regresyon analizleri kullanılmıştır (Karagöz, 2017).

BULGULAR

Sağlık çalışanlarının yaş, medeni durum, çocuk sayısı ve meslekleri ile SAVE-9 ölçeği puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>.05$). Ancak, kadın sağlık çalışanlarının stres ve anksiyete düzeylerinin erkeklere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir ($p<.05$). Eğitim düzeyi açısından değerlendirildiğinde, lise mezunlarının anksiyete puanlarının üniversite mezunlarına göre daha yüksek olduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($p<.05$). Mesleki deneyim süresi incelendiğinde, bir yıldan uzun süredir çalışanların stres ve anksiyete seviyelerinin daha düşük olduğu ve bu durumun istatistiksel olarak anlamlı olduğu ortaya konmuştur ($p<.05$) (Tablo 1).

Sağlık çalışanlarının yaş, cinsiyet ve eğitim düzeyleri ile ebeveyn öz-yeterlilik puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>.05$). Ancak, medeni durum değişkenine göre yapılan analizlerde, evli bireylerin ebeveyn öz-yeterlilik seviyelerinin bekarlara göre daha yüksek olduğu ve bu farkın anlamlı olduğu belirlenmiştir ($p<.05$). Çocuk sayısına göre yapılan değerlendirmelerde, üç veya daha fazla çocuğu olan sağlık çalışanlarının ebeveyn öz-yeterlilik puanlarının belirgin şekilde daha yüksek olduğu saptanmıştır ($p<.05$). Meslek grupları karşılaştırıldığında, doktorların ebe ve hemşirelere kıyasla daha yüksek ebeveyn öz-yeterlilik puanlarına sahip olduğu görülmüştür ($p<.05$). Ayrıca, meslekte bir yıldan az deneyime sahip sağlık çalışanlarının ebeveyn öz-yeterlilik seviyelerinin, daha uzun süre çalışanlara göre daha düşük olduğu ve bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olduğu anlaşılmıştır ($p<.05$) (Tablo 1).

Araştırmaya katılan sağlık çalışanlarının SAVE-9 ve Ebeveyn Özyeterlilik düzeyi arasında negatif yönlü düşük düzeyde anlamlı bir ilişki belirlenmiştir ($r = -0.173$) (Tablo 2). Regresyon analizi sonucuna göre; sağlık çalışanlarının SAVE-9 ve Ebeveyn Öz-yeterlilik düzeyi üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamlıdır ($F= 10.636$; $p<.001$). Sağlık çalışanlarının SAVE-9 ve Ebeveyn Özyeterlilik düzeyi üzerindeki etkisi varyansın yaklaşık %3 açıklamaktadır ($R^2=0.03$). Regresyon kat sayılarının anlamlılık testleri incelendiğinde; sağlık çalışanlarının viral salgınlara karşı algıladıkları stres ve anksiyete düzeyinin ebeveyn özyeterlilik düzeyi üzerinde -0.173 kadar etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir ($\beta = -0.173$, $R^2=0.03$, $p<.01$) (Tablo 3).

Tablo 1. Sağlık çalışanlarının tanımlayıcı özelliklerine göre viral salgınlara karşı algıladıkları stres ve anksiyete (SAVE-9) ile ebeveyn öz-yeterlilik ölçek puanlarının karşılaştırılması

Tanımlayıcı Özellikler			SAVE-9	Ebeveyn Özyeterlilik
		n	$\bar{x} \pm ss$	$\bar{x} \pm ss$
Yaş	21-25 yaş	22	16.09±8.52	74.82±19.69
	26-30 yaş	87	16.28±8.15	77.22±18.92
	31-40 yaş	141	15.04±7.11	77.73±18.55
	41-50 yaş	69	17.01±7.16	73.46±18.17
	51-+ yaş	29	18.31±9.51	74.66±18.24
	İstatistik		KW=5.252 p=.262	KW=3.188 p=.527
Cinsiyet	Kadın	218	16.82±7.24	75.87±18.35
	Erkek	130	14.83±8.33	77.07±19.02
	İstatistik		t=2.346 p=.020	t=-0.585 p=.559
Eğitim düzeyi	Lise	88	17.00±9.25	77.53±20.19
	Üniversite	261	15.76±7.12	75.91±18.03
	İstatistik		t=2.393 p=.019	t=0.707 p=.480
Medeni durum	Evli	310	16.24±7.59	76.28±18.42
	Bekar	38	14.76±8.69	72.60±20.17
	İstatistik		t=1.114 p=.266	t=-2.200 p=.019
Çocuk sayısı	^a 1	132	15.41±7.38	74.03±18.94
	^b 2	157	16.22±8.00	74.75±18.91
	^c 3 ve üstü	60	17.15±7.68	78.83±16.77
	İstatistik		F=1.082; p=.340	F=3.203; p=.030
	Post Hoc Tukey			c>a,b
Meslek	^a Doktor	31	14.83±6.67	83.74±14.33
	^b Hemşire	280	16.13±7.76	75.21±19.12
	^c Ebe	37	16.70±8.27	78.54±16.20
	İstatistik		t=0.527; p=.591	F=3.278; p=.039
	Post Hoc Tukey			a>b,c
Mesleki Deneyim	^a 1 yıldan az	5	17.60±12.85	64.40±13.04
	^b 1-5	87	15.41±8.16	78.11±18.58
	^c 6-10	124	16.04±7.65	77.73±18.01
	^d 10 yıldan fazla	132	16.50±7.31	74.27±19.10
	İstatistik		F=3.409; p=.027	F=3.241; p=.015
	Post Hoc Tukey		a>b,c,d	a<b,c,d

KW:Kruskal-Wallis, t: Bağımsız örneklem t testi, F: ANOVA

Tablo 2. Sağlık çalışanlarının SAVE – 9 ve ebeveyn özyeterlilik ölçek puanları arasındaki korelasyon

		SAVE 9
Ebeveyn Özyeterlilik	r	-.173**
	p	.001

r: pearson korelasyon analizi *p<.01

Tablo 3. Sağlık çalışanlarının SAVE – 9 ve ebeveyn özyeterlilik ölçek puanları arasında regresyon analizi

Model	B	S _{Hata}	B	T	p	R	R ²
Sabit	69.727	2.269		30.727	.000	0.173	0.030
SAVE 9	.415	.127	-.173	3.261	.001		
F _(1:346) =10.636 ; p<.001							

a. Bağımlı değişken: Ebeveyn Özyeterlilik

TARTIŞMA

Bu araştırma, sağlık çalışanlarının viral salgınlara karşı algıladıkları stres ve anksiyetenin ebeveyn öz-yeterlilikleri üzerindeki etkisini inceleyen önemli bir çalışmadır. Salgın dönemlerinde sağlık çalışanlarının artan iş yükü, belirsizlik ve duygusal zorlanmalarla karşı karşıya kaldıkları bilinmektedir (Polat & Coşkun, 2020; Şahan & Tangılntız, 2022; Mattila ve ark., 2021; Kul ve ark., 2020). Bu durumun yalnızca mesleki yaşamlarını değil, aynı zamanda ebeveynlik rollerini de etkileyebileceği düşünülmektedir. Çalışmamızdan elde edilen bulgular, literatürdeki mevcut araştırmalarla birlikte değerlendirilerek bu bölümde tartışılmıştır.

Kadın sağlık çalışanlarının anksiyete düzeylerinin erkeklerden anlamlı ölçüde daha yüksek olduğu saptanmıştır. Literatürdeki çalışmalar da bu bulguyu desteklemekte; kadınların stres ve kaygı seviyelerinin erkeklerden daha yüksek olduğu ortaya konmuştur (Polat & Coşkun, 2020; Şahan & Tangılntız, 2022; Cai ve ark., 2020; Hacimusalar ve ark., 2020; Wang & Pan, 2020). Bu durumun, kadınların ailelerini koruma kaygısı ve üstlendikleri sorumlulukların fazlalığıyla ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Araştırmamız, eğitim düzeyinin anksiyete ve stres üzerinde belirleyici bir faktör olduğunu göstermektedir. Lise mezunu sağlık çalışanlarının anksiyete düzeyleri, üniversite mezunlarına kıyasla daha yüksek bulunmuştur. Benzer şekilde, önceki araştırmalarda da eğitim düzeyi yüksek bireylerin stres ve kaygı düzeylerinin daha düşük olduğu belirtilmiştir (Mattila ve ark., 2021; Kul ve ark., 2020; Mandemakers & Kalmijn, 2014). Eğitim eksikliği, deneyim yetersizliği ve bilinmezlik korkusunun, artan stres ve kaygıya neden olabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle, kurumsal eğitim ve seminerlerin düzenlenmesi, stres yönetimi açısından önem arz etmektedir.

Ayrıca, meslekte deneyim süresi arttıkça stres ve anksiyete düzeylerinde azalma gözlemlenmiştir. Özellikle bir yıldan fazla deneyime sahip sağlık çalışanlarının anksiyete düzeyleri daha düşük bulunmuştur. Literatürde de çalışma süresi kısa olan sağlık personellerinin daha yüksek stres ve kaygı yaşadığı belirtilmektedir (Song ve ark., 2020; Yıldız ve ark., 2021). Tecrübenin, etkili baş etme mekanizmaları geliştirme ve öz düzenleme becerisini artırma yoluyla stresin azaltılmasına katkı sağladığı söylenebilir.

Araştırmamızda, sağlık çalışanlarının medeni durumlarına göre değerlendirildiğinde, evli bireylerin ebeveyn öz-yeterlilik düzeylerinin anlamlı ölçüde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Literatürdeki çalışmalar da bu bulguyu desteklemekte olup, evli bireylerin ebeveyn öz-yeterlilik puanlarının bekar bireylere kıyasla daha yüksek olduğu belirtilmiştir (Coleman & Karreker, 2000; Teti & Gelfand, 1991). Evli ebeveynlerin, maddi ve manevi sorumluluklarını

eşleriyle paylaşabilmeleri, öz-yeterlilik algılarını güçlendirebilirken, bekar ebeveynler ise tüm sorumluluğu tek başlarına üstlenmek zorunda kaldıklarında daha fazla stres ve anksiyete yaşayabilmekte ve bu durum öz-yeterlilik algılarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Çalışmamızda, sağlık çalışanlarının çocuk sayısına göre değerlendirildiğinde, üç veya daha fazla çocuğu olanların ebeveyn öz-yeterlilik düzeylerinin anlamlı şekilde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde, Öztürk'ün (2021) araştırmasında da üç ve daha fazla çocuğa sahip bireylerin ebeveyn öz-yeterlilik seviyelerinin diğer gruplara kıyasla daha yüksek olduğu görülmüştür. Hamamcı (2005) ve Zembat ve ark. (2009) tarafından yapılan çalışmalarda araştırmamızla paralel bulgular ortaya koymuştur (Hamamcı, 2005; Zemabt ve ark., 2009). Tek çocuklu ebeveynlerin, ebeveynlik konusunda daha az deneyime sahip olmaları ve çocuklarıyla ilgili daha fazla endişe duymaları, öz-yeterlilik algılarını olumsuz etkileyebilmektedir. Buna karşılık, birden fazla çocuğa sahip ebeveynler, artan deneyimleri sayesinde ebeveynlik becerilerini geliştirebilmekte ve kardeşler arası dayanışma gibi faktörler sayesinde ebeveynlik yükü hafifleyebilmektedir.

Araştırmamızda, meslek grupları açısından değerlendirildiğinde, doktor olarak çalışan ebeveynlerin ebeveyn öz-yeterlilik düzeylerinin ebe ve hemşirelere kıyasla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Literatürde, eğitim seviyesi arttıkça ebeveyn öz-yeterlilik düzeyinin yükseldiğine dair bulgular bulunmaktadır (Coleman & Karreker, 2000; Karaçöl, 2021).

Son olarak, çalışma deneyimi ile ebeveyn öz-yeterlilik düzeyi arasındaki ilişki incelendiğinde, meslekte bir yıldan az deneyimesahip bireylerin ebeveyn öz-yeterlilik düzeylerinin daha düşük olduğu gözlemlenmiştir. Literatürde, mesleki deneyimin ebeveyn öz-yeterliliği üzerindeki doğrudan etkisine dair net bir bulgu bulunmamakla birlikte, bireylerin genel yaşam tecrübelerinin öz-yeterlilik algısını güçlendirdiği öne sürülebilir. Bu durum, mesleki deneyim ile ebeveyn öz-yeterliliği arasındaki ilişkinin dolaylı yoldan ortaya çıkabileceğini göstermektedir.

Çalışmamızda, sağlık çalışanlarının stres ve anksiyete düzeyleri ile ebeveyn öz-yeterlilikleri arasında negatif yönlü, düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Literatürde ise psikolojik iyi oluş ile öz-yeterlilik arasında pozitif bir bağlantı olduğu ifade edilmektedir (Gülşen, 2013). Stres ve anksiyetenin azaltılması, ebeveyn öz-yeterlilik algısını artırmaktadır (Albanese ve ark., 2019). Ayrıca, ebeveynliğin kalitesi, motivasyon ve öz-yeterlilik arasında güçlü bir bağ olduğu, öz-yeterlilik algısı yüksek ebeveynlerin daha pozitif yaklaşımlar sergilediği görülmüştür (Hamovitch ve ark., 2019; Teti ve ark., 2002). Bunun yanı sıra, ebeveynin fiziksel ve ruhsal iyi olma hali de öz-yeterlilik düzeyini etkileyen önemli bir faktördür.

Yorgunluk ve stres, düşük ebeveyn öz-yeterlilik algısıyla ilişkilendirilmiş olup, bu durum ebeveyn-çocuk ilişkisini de olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Chau & Giallo, 2015).

Regresyon analizi sonuçlarına göre, sağlık çalışanlarının viral salgınlara karşı algıladıkları stres ve anksiyete düzeyinin, ebeveyn öz-yeterlilik düzeyindeki değişimin %17,3'ünü açıkladığı ve %3 oranında anlamlı bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Regresyon analizi sonuçları, sağlık çalışanlarının algıladığı stres ve anksiyetenin ebeveyn öz-yeterlilik düzeyini anlamlı şekilde etkilediğini ve bu değişimin %17,3'ünü açıkladığını göstermektedir. Literatürde de stres, depresyon ve düşük eş desteğinin ebeveyn öz-yeterliliğini olumsuz etkilediği ve bu durumun bebek gelişimi ile ebeveynlik davranışlarına yansıdığı vurgulanmaktadır (Bolten ve ark., 2012; Teti & Gelfand, 1991; Lavende & Kestler-Peleg, 2017; Law ve ark., 2019; Takacs ve ark., 2019). Özellikle ebeveyn öz-yeterliliği düşük olan annelerde depresif belirtilerin daha yüksek olduğu, depresyonun ise öz-yeterlilik algısını daha da olumsuz etkilediği ifade edilmektedir (Kunseler ve ark., 2014). Bu bulgular, sağlık çalışanlarının yaşadığı stres ve anksiyetenin yalnızca bireysel psikolojik durumlarını değil, ebeveynlik becerilerini de doğrudan etkilediğini göstermektedir. Özellikle salgın dönemlerinde sağlık çalışanlarının artan stres yükü, ebeveyn öz-yeterlilik algılarının zayıflamasına ve ebeveyn-çocuk ilişkisinde olumsuzluklara yol açabilmektedir. Bu nedenle, sağlık çalışanlarına yönelik stres yönetimi programlarının uygulanması büyük önem taşımaktadır. Psikolojik destek hizmetleri ve farkındalık artırıcı eğitimler, hem ebeveynlik becerilerini güçlendirebilir hem de sağlık çalışanlarının mesleki ve ebeveynlik rollerini daha etkili bir şekilde sürdürmelerine katkı sağlayabilir. Ayrıca, bu tür müdahalelerin uzun vadeli etkilerinin değerlendirilmesi, ebeveyn öz-yeterlilik algısı ile çocukların gelişim süreçleri arasındaki ilişkinin daha iyi anlaşılmasına olanak tanıyacaktır.

SONUÇ

Sağlık çalışanları, salgın dönemlerinde artan stres ve anksiyete nedeniyle ebeveynlik rollerinde ek zorluklarla karşılaşmaktadır. Araştırmamızda, bu stres ve anksiyetenin ebeveyn öz-yeterlilik düzeyleri üzerinde negatif yönlü, düşük düzeyde ancak anlamlı bir etkisi olduğu ortaya konmuştur. Literatürdeki benzer çalışmalar da yoğun stres altında olan ebeveynlerin öz-yeterlilik algılarının olumsuz etkilendiğini desteklemektedir.

Bu doğrultuda, sağlık çalışanlarının hem ebeveynlik rollerini daha sağlıklı bir şekilde sürdürebilmeleri hem de çocuklarının ruhsal gelişimlerini koruyabilmeleri için çeşitli önlemler alınmalıdır. Kurumlar tarafından, sağlık çalışanlarına yönelik psikososyal destek programları ve stresle başa çıkma becerilerini geliştiren eğitimler düzenlenmelidir. Ayrıca, çocuk sahibi sağlık çalışanları için vardiya planlamalarında esneklik sağlanması, iş-yaşam

dengeğini korumalarına yardımcı olacaktır. Salgın gibi kriz dönemlerinde kurumsal çocuk bakım merkezlerinin aktif hale getirilmesi, ebeveynlik yükünü hafifletebilir.

Ayrıca, gelecekte yapılacak çalışmalar ile salgın dönemlerinde ebeveynlik deneyimlerinin uzun vadeli etkileri değerlendirilerek, politika yapıcılara yönelik kanıt temelli öneriler geliştirilebilir. Ebeveyn öz-yeterliliğinin hem ebeveynin psikolojik iyilik hali hem de çocuk gelişimi üzerindeki etkisi göz önüne alındığında, bu alanda yürütülecek destekleyici çalışmaların artırılması, sağlık sisteminde sürdürülebilir bir psikososyal denge açısından büyük önem taşımaktadır.

Teşekkür: Bu çalışma Fırat Üniversitesi Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı 922645 numaralı Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir. Çalışmaya katılan tüm sağlık çalışanlarına teşekkür ederiz.

Finansal Destek: Bu araştırma, kamu, ticari veya kâr amacı gütmeyen sektörlerdeki herhangi bir fon kuruluşundan bir hibe almamıştır.

Çıkar Çatışması: Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Etik Kurul Onayı: Bu çalışma Fırat Üniversitesi Girişimsel Olmayan Etik Kurulu tarafından onaylanmıştır (Tarih: 08.06.2023, Karar no:2023/08-24).

Hakem değerlendirmesi: Dış bağımsız

Yazar Katkıları:

Araştırma fikri: FG, FU

Çalışmanın tasarımı: FG, FU

Çalışma için veri toplama: FG

Çalışma için verilerin analizi: FU

Çalışma için verilerin yorumlanması: FG, FU

Makalenin hazırlanması: FG, FU

Eleştirel olarak gözden geçirmek: FG, FU

Yayınlanacak versiyonun nihai onayı: FG, FU

Veri Kullanılabilirlik Beyanı: Mevcut çalışma sırasında kullanılan ve analiz edilen veri kümeleri, talep üzerine ilgili yazardan temin edilebilir.

KAYNAKLAR

- Albanese, A. M., Russo, G. R. & Geller, P. A. (2019). The role of parental self-efficacy in parent and child well-being: A systematic review of associated outcomes. *Child: Care, Health and Development*, 45 (3), 333–363. <https://doi.org/10.1111/cch.12661>
- Aslan, R. (2020). Tarihten günümüze epidemiler, pandemiler ve Covid-19. *Ayrıntı Dergisi*, 8 (85). 330-355.
- Bolten, M. I., Fink, N. S. & Stadler, C. (2012). Maternal self-efficacy reduces the impact of prenatal stress on infant's crying behavior. *The Journal of Pediatrics*, 161 (1), 104–109. <https://doi.org/10.1016/j.jpeds.2011.12.044>
- Cai, H., Tu, B., Ma, J., Chen, L., Fu, L., Jiang, Y., Zhuang, Q. (2020). Psychological impact and coping strategies of frontline medical staff in hunan between january and march 2020 during the out break of coronavirus disease 2019 (covid-19) in hubei, China. *International Medical Journal of Experimental and Clinical Research*, 26, 924171. <https://doi.org/10.12659/MSM.924171>
- Chau, V. & Giallo, R. (2015). The relationship between parental fatigue, parenting self-efficacy and behaviour: implications for supporting parents in the early parenting period. *Child:*

- Care, Health and Development*, 41 (4), 626–633. <https://doi.org/10.1111/cch.12205>
- Coleman, P. K. & Karraker, K. H. (2000). Parenting self-efficacy among mothers of school-age children: Conceptualization, measurement, and correlates. *Family Relations*, 49 (1), 13-2.
- Emiroğlu, C. (2015). Sağlık sektöründe mesleki riskler ve hukuksal düzenlemeler. *TTB Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 2015, 12 (43), 16-25.
- Güler-Yıldız, T., Sahin, F., Haktanır, G., & Holloway, S. (2021). Yenilenmiş Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği'nin (BPSE-R) Türkçe'ye uyarlama çalışması. *Journal of Education and Future*, (19), 13-23. <https://doi.org/10.30786/jef.778666>
- Hacimusalar, Y., Kahve, A. C., Yasar, A. B. & Aydin, M. S. (2020). Anxiety and hopelessness levels in covid-19 pandemic, a comparative study of healthcare professionals and other community sample in Turkey. *Journal of Psychiatric Research*, 129 (2020), 181-188. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2020.07.024>
- Hamamcı, Z. (2005). Üç-altı yaşlarında çocukları olan anne ve babaların aile eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 30 (319), 28 – 36.
- Hamovitch, E. K., Acri, M. C. & Bornheimer, L. A. (2019). An analysis of the relationship between parenting self-efficacy, the quality of parenting, and parental and child emotional health. *Journal of Family Social Work*, 22 (4-5), 337-351. <https://doi.org/10.1080/10522.158.2019.1635939>
- Hess, C. R., Teti, M. D., Hussey-Gardner, B. (2004). Self-Efficacy and parenting of high-risk infants: the moderating role of parent knowledge of infant development. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 25 (4), 423-437 <https://doi.org/10.1016/J.Appdev.2004.06.002>
- Huremovic, D. (2019). Quarantine and Isolation. Effects on Healthcare Workers, In D. Huremovic (Ed.), *Psychiatry of Pandemics, A Mental Health Response to Infection Outbreak*. Switzerland, Springer.
- Karaçöl, E. (2021). Sağlık çalışanlarının ebeveyn öz-yeterliliklerinin değerlendirilmesi [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Medipol Üniversitesi.
- Karagöz, Y. (2017). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve Yayın Etiği*, (ss. 53-67), Nobel Akademik Yayıncılık, Sivas.
- Kul A., Demir R., Katmer A.N. (2020). Covid-19 Salgını döneminde psikolojik sağlamlığın yordayıcısı olarak yaşam anlamı ve kaygı. *Journal of Turkish Studies*, 15 (6), 695–719. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44419>
- Kunseler, F. C., Willeman, A. M., Oosterman, M., & Schuengel, C. (2014). Changes in Parenting Self-Efficacy and Mood Symptoms in the Transition to Parenthood: A Bidirectional Association. *Parenting*, 14(3–4), 215–234. <https://doi.org/10.1080/15295.192.2014.972758>
- Kwok, S., & Wong, D. N. (2000). Mental health of parents with young children in Hong Kong: The roles of parenting stress and parenting self-efficacy. *Child And Family Social Work*, 5 (1), 57-65. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2206.2000.00138.x>
- Lavenda, O. & Kestler-Peleg, M. (2017). Parental self-efficacy mitigates the association between low spousal support and stress. *Psychiatry Research*, 256, 228-230. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2017.06.060>
- Law, K. H., Dimmock, J., Guelfi, K. J., Nguyen, T., Gucciardi, D., Jackson, B. (2019). Stress, depressive symptoms, and maternal self-efficacy in first-time mothers: Modelling and predicting change across the first six months of motherhood. *Applied Psychology Health and Well-Being*, 11 (1), 126-147. <https://doi.org/10.1111/aphw.12147>
- Mandemakers, J. J. & Kalmijn, M. (2014). Do mother's and father's education condition the impact of parent divorce on child well-being? *Social Science Research*, 44, 187–199. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2013.12.003>
- Mattila E., Peltokoski J., Neva M.H., Kaunonen M., Helminen M., & Parkkila A.K. (2021). COVID-19: Anxiety among hospital staff and associated factors. *Annals of Medicine*, 53 (1), 237-246. <https://doi.org/10.1080/07853.890.2020.1862905>
- Polat, Ö., & Coşkun, F. (2020). COVID-19 salgınında sağlık çalışanlarının kişisel koruyucu ekipman kullanımları ile depresyon, anksiyete, stres düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *Batı Karadeniz Tıp Dergisi*, 4(2), 51-58. <https://doi.org/10.29058/mjwbs.2020.2.3>
- Öztürk A. E. (2021). Covid-19 pandemisinde aktif görev alan sağlık hizmeti çalışanlarının okupasyonel performans, kaygı düzeyi ve iş-yaşam dengesinin incelenmesi. [Yüksek Lisans Tezi], Hacettepe Üniversitesi.
- Öztürk, Y. E., & Kırac, R. (2019). Sağlık ve hastalık. In M. Dalkılıç (Ed.), *Scientific developments* (pp.26–34). Gece Kitaplığı.
- Parıldar, H. (2020). Infectious Disease Outbreaks in History. *Anatolian Journal of General Medical Research*, 30(60), 19-26. <https://doi.org/10.5222/terh.2020.93764>
- Roskam, I., Brianda, M. E., & Mikolajczak, M. (2018). A Step Forward in the Conceptualization and Measurement of Parental Burnout: The Parental Burnout Assessment (PBA). *Frontiers in Psychology*, 9, 758. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.00758>
- Serrano-Ripoll, M. J., Meneses-Echavez, J. F., Ricci-Cabello, I., Fraile-Navarro, D., Fiol-deRoque, M. A., Pastor-Moreno, G., Castro, A., Ruiz-Pérez, I., Zamanillo Campos, R., & Gonçalves-Bradley, D. C. (2020). Impact of viral epidemic outbreaks on mental health of healthcare workers: a rapid systematic review and meta-analysis. *Journal of Affective Disorders*, 277, 347–357. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2020.08.034>
- Song, X., Fu, W., Liu, X., Luo, Z., Wang, R., Zhou, N., Yan, S., & Lv, C. (2020). Mental health status of medical staff in emergency departments during the Coronavirus disease 2019 epidemic in China. *Brain, Behavior, and Immunity*, 88, 60–65. <https://doi.org/10.1016/j.bbi.2020.06.002>
- Şahan, E., & Tangılntız, A. (2022). State and trait anxiety among medical staff during the first month of COVID-19 pandemic: A sample from Turkey. *International Journal of Psychiatry in Medicine*, 57(4), 338–356. <https://doi.org/10.1177/009.121.74211042698>
- Takács, L., Smolík, F. & Putnam, S. (2019). Assessing longitudinal pathways between maternal depressive symptoms, parenting self-esteem and infant temperament. *PloS One*, 14(8), e0220633. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0220633>
- Teti, D. M. & Candelaria, M. A. (2002). Parenting competence. M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook of Parenting: Social Conditions and Applied Parenting* içinde (S. 149-180). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

- Teti, D. M., & Gelfand, D. M. (1991). Behavioral competence among mothers of infants in the first year: the mediational role of maternal self-efficacy. *Child Development*, 62(5), 918–929. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1991.tb01580.x>
- Uzun, N., Akça, Ö. F., Bilgiç, A., & Chung, S. (2022). The validity and reliability of the Stress and Anxiety to Viral Epidemics-9 items Scale in Turkish health care professionals. *Journal of Community Psychology*, 50(2), 797–805. <https://doi.org/10.1002/jcop.22680>
- Wang, C., Pan, R., Wan, X., Tan, Y., Xu, L., Ho, C. S., & Ho, R. C. (2020). Immediate Psychological Responses and Associated Factors during the Initial Stage of the 2019 Coronavirus Disease (COVID-19) Epidemic among the General Population in China. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(5), 1729. <https://doi.org/10.3390/ijerph17051729>
- Yılmaz, E. & Uyanık, B. G. (2014). Okul öncesi dönemdeki çocukların annelerinin çocuk yetiştirme tutumları ile ebeveyn öz yeterlilik algılarının incelenmesi. *Education Sciences*, 9(4), 394-402. <https://doi.org/10.12739/10.12739>
- Zembat, R., Uyanık, B. G., Çinko, M., Önkol, L., & Acar, M. (2009). Anasınıfındaki çocukların ailelerinin öz yeterlilik düzeylerinin incelenmesi. In B. Özer, H. Yaratın, & H. Caner (Eds.), *Proceedings of the International Conferences on Educational Science (ICES'08)* (Vol. 3, pp. 2074–2084). Kıbrıs.